

Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
Кафедра теорії і практики початкової освіти

СУЧАСНА ОСВІТА: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових і науково-методичних праць

Випуск 3

Кривий Ріг
2011

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕФЛЕКСІЇ У ФОРМУВАННІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ІСПД) МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена проблемі формуванні індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя початкової школи.

Ключові слова: педагогічна рефлексія, індивідуальний стиль професійної діяльності (ІСПД), вчитель початкових класів.

Постановка проблеми. Період фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи є сприятливим для формування у них індивідуального стилю педагогічної діяльності. ІСПД – важливий структурний компонент особистості, показник готовності до виконання фахових обов'язків, крок до педагогічної майстерності і творчості, високого професіоналізму.

Аналіз останніх наукових досліджень. Студіювання праць О. Гури, А. Кондрашової, Н. Кузьміної, Н. Побірченко, П. Посталюк та ін. дає підстави стверджувати, що у процесі фахової підготовки вчителя особливе місце належить проблемі формування у нього індивідуального стилю професійної діяльності.

Мета статті полягає у виявленні ролі педагогічної рефлексії щодо формування ІСПД вчителя початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Рефлексія як відносно нове поняття у науці, має багато різних тлумачень. Вона трактується як механізм організації мислення та саморозвитку особистості (Л. Виготський); «самоаналіз, осмислення механізмів власної діяльності» (К. Роджерс). Видатний французький філософ Тейяр де Шарден стверджує, що «вибух рефлексивності», здатність особистості зосереджуватися на собі і є «феноменом Людини, її початком».

Ми погоджуємося із визначенням, запропонованим В. Мараловим стосовно того, що **рефлексія** (від лат. reflexus – роздуми про свій внутрішній стан, самоаналіз) – це повернення назад, тобто здатність людини багаторазово повертатися до початку власних дій, думок, уміння стати в позицію стороннього спостерігача, розмірковувати над тим, що ти робиш, як пізнаєш, у тому числі й самого себе [3, с. 47].

Ряд науковців (Н. Ничкало, В. Слободчиков, М. Солдатенко, О. Спіркін, Б. Вульфів та ін.) висловлюють думку, що **професійна рефлексія** – «це та ж сама внутрішня діяльність особистості: співставлення себе, можливостей свого «Я» з тим, чого вимагає вибрана професія, та з тим, що ти про неї уявляєш» [1, с. 94].

Уявлення про майбутню професію, звертають увагу науковці, розвивається й уточнюється на кожному етапі педагогічної освіти: допрофе-

сійному, професійному й постпрофесійному. Нас цікавить етап професійної підготовки, оскільки саме він спрямований на оволодіння студентом обраною професією, теоретичну й практичну підготовку до майбутньої педагогічної діяльності. На цьому етапі студентам найбільшою мірою потрібна підтримка (О. Газман), щоб «приміряти» на себе педагогічну професію, а її вимоги спрямовувати на себе, на свій спосіб мислення, темперамент, характер та особистісні якості.

Науковці (В. Дьяченко, М. Запрудський, М. Шкіль, І. Якиманська та ін.) визначають педагогічну рефлексію як один із найважливіших етапів вибору вчителем технології засвоєння та подальшого використання знань, умінь і навичок у професійній діяльності. Зазначене положення має обов'язково враховуватися у процесі підготовки майбутніх учителів. Глибоке знання студентами педуніверситетів різноманітних технологій навчання, вміння вибрати найбільш ефективні методи, прийоми, засоби організації навчально-виховного процесу дозволять майбутнім фахівцям швидко й впевнено набути професійних умінь, індивідуального стилю професійної діяльності.

Сучасний учитель, як показує аналіз наукової літератури (А. Кузмінський, З. Курлянд, В. Лозова, З. Слєпкань та ін.), повинен мати теоретичну й практичну готовність до здійснення рефлексивної діяльності. Готовність – це внутрішній стан (властивість) особистості, виражається як певна цілісність; є ознакою професійної кваліфікації спеціаліста, результатом цілеспрямованої підготовки; готовність має розглядатися у стані розвитку (рівень готовності у певний період часу, що визначає перехід на якісно вищий рівень розвитку інтегративної властивості особистості вчителя).

Теоретичну підготовку майбутніх учителів забезпечують психолого-педагогічні та спеціальні дисципліни, визначені чинними навчальними програмами. Практичне розв'язання педагогічних завдань забезпечує формування ІСПД студентів педуніверситетів.

Сучасні дослідники (І. Дичківська, І. Зязюн, І. Осадченко та ін.) мають спільну точку зору стосовно того, що педагогічна рефлексія – це здатність педагога об'єктивно оцінити себе та свої вчинки, зрозуміти, як його сприймають у процесі педагогічного спілкування [2, с. 344]. Психологи (С. Рубінштейн, В. Семиченко, О. Скрипченко та ін.) розрізняють два рівня рефлексії:

1) рівень рефлексії, або «внутрішній досвід», який є результатом розуміння особистістю свого способу життя;

2) рівень рефлексії – це усвідомлення особистістю своєї індивідуальності. Саме на цьому рівні будується процес самовизначення людини в соціумі. Кожен студент на момент вступу до педагогічного університету має власний «Я – образ» (уявлення про свою зовнішність, статево-рольові уявлення, знання особистісних якостей). Результатом процесів самосвідомості є «Я – концепція» особистості.

«Я – концепція» – це динамічна система уявлень людини про себе, яка включає усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних та інших особ-

ливостей; самооцінювання та суб'єктивне сприймання зовнішніх факторів, які впливають на особистість. Центральним компонентом «Я- концепції», на думку науковців (І. Бех, І. Булах, Л. Долинська, Т. Лисянська та ін.), є самооцінювання особистості. Самооцінювання – це та цінність, значущість, якої надає собі індивід загалом та окремим сторонам своєї особистості, діяльності, поведінки. Вона формується на підставі оцінок оточення, власної оцінки результатів своєї діяльності, на основі співвіднесення реального та ідеального уявлення про себе.

Слід зазначити, що під час формування ІСПД майбутні фахівці набувають професійного рефлексивного досвіду.

Особливе місце у формуванні ІСПД майбутніх вчителів початкових класів, на нашу думку, належить навчальній, науковій, поза навчальній діяльності студентів, навчально-виробничій практиці. Наші спостереження свідчать, що саме активна діяльність під час виконання різних видів роботи дозволяє майбутньому вчителю найбільшою мірою розкрити свій індивідуальний потенціал, набути індивідуального стилю професійної діяльності.

Висновки. Отже, педагогічна рефлексія є надзвичайно важливим особистісним утворенням, яке сприяє професійному становленню спеціаліста, формуванню ІСПД майбутнього вчителя початкових класів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вульфів Б. З. Педагогіка рефлексии /Б. З. Вульфів. – М.: Педагогіка, 1995. –274с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник /І. М. Дичківська. – К.: Академвмдав, 2004. –352с.
3. Маралов. В. Г. Основы самопознания и саморазвития /В. Г. Маралов. –М.: Владос, 2004. –207с.
4. Рубинштейн С. А. Основы общей психологии /С. А. Рубинштейн. – СПб.: Питер Ком, 1998. –688с.
5. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності: Навч. посібник /В. А. Семиченко. –К.: Вища школа, 2004. – 335с.

Талаш І. О.

канд. філол. наук, викладач кафедри теорії і практики початкової освіти КДПУ

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті зроблено спробу проаналізувати сучасні форми виховання національної самосвідомості молодших школярів і запропонувати можливі шляхи удосконалення роботи із формування етноідентифікації учнів початкової школи.

Ключові слова: етноідентифікація; методи виховання; національна самосвідомість; національний символ; форма виховної роботи.